

*Г.А. Уткіна,
здобувач,
ННЦ «Інститут аграрної економіки»*

МАРЖИНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРА

Ефективна діяльність фермера можлива лише за умови аналізу взаємозв'язку ресурсів виробництва, виробничого процесу та результатів. Це й зумовлює необхідність здійснення науково обґрунтованої управлінської діяльності, яка можлива за умови володіння методичним апаратом оцінки можливості свого господарства. Саме такою методикою є маржинальний аналіз.

Становлення й організація вітчизняного сільгоспвиробництва вже неможливі без формування принципово нових технологій, застосування таких інструментів/методів управління, які дають змогу забезпечити наявність достовірної, повної і своєчасної інформації для прийняття виважених рішень з різних аспектів діяльності.

Проблеми удосконалення управлінської діяльності у сфері АПК висвітлюються в низці наукових досліджень вітчизняних економістів — М.Я. Дем'яненка, С.І. Дем'яненка, Д.Я. Карича, М.І. Кісіля, М.І. Ковальчука, Т.М. Ковальчук, М.М. Кропивка, М.Ф. Кропивка, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, Р.А. Слав'юка та інших.

Проте недостатньо уваги приділяється методичному забезпеченню фермерів—практиків для оцінки можливостей господарств з метою коригування процесу виробництва й визначення альтернативних шляхів його розвитку.

На практиці специфіку кожного фермерського господарства визначають багатofакторні умови мезо- і мікросередовищ. Тому виникає необхідність володіння фермером такою науково обґрунтованою методикою аналізу внутрішньогосподарського стану, яка забезпечує оптимальне використання потужності господарства та є доступною для розуміння. До таких методик, насамперед, належить методика маржинального аналізу, яка ґрунтується на вивченні співвідношення між трьома групами найважливіших економічних показників: сукупні витрати, обсяг виробництва продукції та прибуток, і дає змогу прогнозувати величину кожного з цих показників при обумовленому значенні інших.

Маржинальний дохід підприємства є виручкою за мінусом змінних витрат. Аналіз на основі визначення показника маржинального доходу припускає

поділ витрат на постійні та змінні в певному періоді залежно від обраного показника діяльності. Тому є можливість спроекувати результати господарської діяльності через достатньо прозору формулу. Якщо: Q – обсяг діяльності у натуральних одиницях певного виду продукції; v – змінні витрати на одиницю (v – константа, тому змінні витрати визначаються пропорційно обсягу діяльності); F – сума постійних витрат; p – ринкова ціна одиниці продукції (прийнята на рівні цін минулого періоду або цін, визначених за результатами прогнозних розрахунків), то обороти підприємства $V = pQ$, прибуток на змінні витрати $M = V - vQ = (p - v)Q$, або $M = V - \mu V = (1 - \mu)V$, де $\mu = (vQ)/V = v/p$ – коефіцієнт прибутку на змінні витрати; сукупні витрати (змінні, постійні) $C = M + F = vQ + F$; чистий результат господарської діяльності: $R = M - C = V - (vQ + F) = pQ - vQ - F = (p - v)Q - F = M - F$ [2].

Застосування маржинального аналізу до результатів господарської діяльності по кожній культурі

дає можливість визначити: точку беззбитковості обсягу виробництва при заданих співвідношеннях показників «обсяги–оборот–витрати»; зони безпеки/прибутковості підприємства; необхідні обсяги продажів для одержання певної величини прибутку; критичний рівень постійних витрат при заданому рівні маржинального прибутку; критичний рівень ціни реалізації при заданому обсягу реалізації й рівні змінних і постійних витрат [3].

Розглянемо застосування аналізу на прикладі умовного фермерського господарства. На основі формул маржинального аналізу обчислюється ефективність виробництва обраних до вирощування культур згідно з розробленим стратегічним планом розвитку (табл. 1).

За розрахунком можна зробити висновок про рівень прибутковості обраних культур і на цій основі упорядкувати розподіл земельних угідь (табл. 2).

Для визначення оптимальності обраної структури посівних площ розраховується точка беззбитковості

Таблиця 1

Розрахунок ефективності виробництва продукції рослинництва умовного фермерського господарства з використанням методики маржинального аналізу

Показник	Соняшник кондитерський	Мак кондитерський	Соняшник на зерно	Соя	Ячмінь	Пшениця озима
Урожайність, т/га						
основної продукції	1,25	0,80	2,5	1,5	2,5	3
побічної	1,25	0	0	0	0,4	0,2
Разом	2,5	0,8	2,5	1,5	2,9	3,2
Ціна реалізації прогнозна, грн/т						
основної продукції	10000	11000	1200	1200	900	900
побічної	30	0	0	0	30	30
Валова продукція, тис. грн	12,54	8,80	3,00	1,80	2,26	2,71
Змінні витрати, тис. грн	1,24	1,47	0,95	0,91	0,93	1,14
Маржинальний дохід, тис. грн	11,30	7,33	2,05	0,89	1,33	1,57
Відношення маржинального доходу до валової продукції (виручка), %	90,10	83,27	68,20	49,53	58,78	57,97

Таблиця 2

Планування раціональної структури посівних площ господарства

Показник	Площа, га	Маржинальний дохід на 1 га, тис. грн	Маржинальний дохід з усієї площі, тис. грн	Фактична структура посівів (для порівняння)	
				площа, га	маржинальний дохід з усієї площі, тис. грн
Площа сільгоспугідь	863			863	
Рілля	863			863	
Пар (згідно із сівзміною – 10%)	86			135	
Соняшник кондитерський	35	11,30	395,38	0	0
Мак кондитерський	80	7,33	586,21	0	0
Соняшник на зерно	51	2,05	104,35	100	204,61
Пшениця озима	316	1,57	495,69	316	495,69
Ячмінь	175	1,33	232,69	312	414,85
Соя	120	0,89	106,98	0	0
Всього		X	1921,31		1115,149

виробництва для кожної культури, щоб впевнитися, що площа, яку планується відвести, забезпечить досягнення цієї точки з урахуванням певного відсотка ризику.

На основі розрахунків будується графічна модель (рис.), яка унаочнює визначення координат точки рівноваги фермерського господарства – точки А (точка беззбитковості – точка ТБ) та дає змогу врахувати точку угод (Т_у), точку актуальності (Т_а). У точці А маємо: $V_A = C_A$, (обороты продукції V_A дорівнюють сукупним витратам C_A).

Оскільки в точці беззбитковості ТБ $V_{TB} = pQ_{TB} = vQ_{TB} + F$, то чистий прибуток у точці А буде $R_A = 0$, тобто $R_{TB} = (p - v)Q_{TB} - F = 0$.

Звідси, в точці А маємо:

$$Q_{TB} = \frac{F}{p-v}, \text{ а } V_{TB} = pQ_{TB} = \frac{p \cdot F}{p-v} = \frac{F}{\frac{p-v}{p}} = \frac{F}{1-\mu} = \frac{F}{1-\mu}$$

Наведений графік свідчить, що для культури соняшник кондитерський запланована площа дозволяє фермерському господарству знаходитись у зоні прибутковості. Точка Д, що відповідає сумі укладених угод на постачання насіння соняшнику кондитерського, знаходиться в зоні прибутку.

Виконують цю процедуру для кожної із запланованих культур і вносять необхідні корективи у структуру посівних площ.

Одержані результати для фермерського господарства (табл. 3) свідчать, що перегляд площ під мак

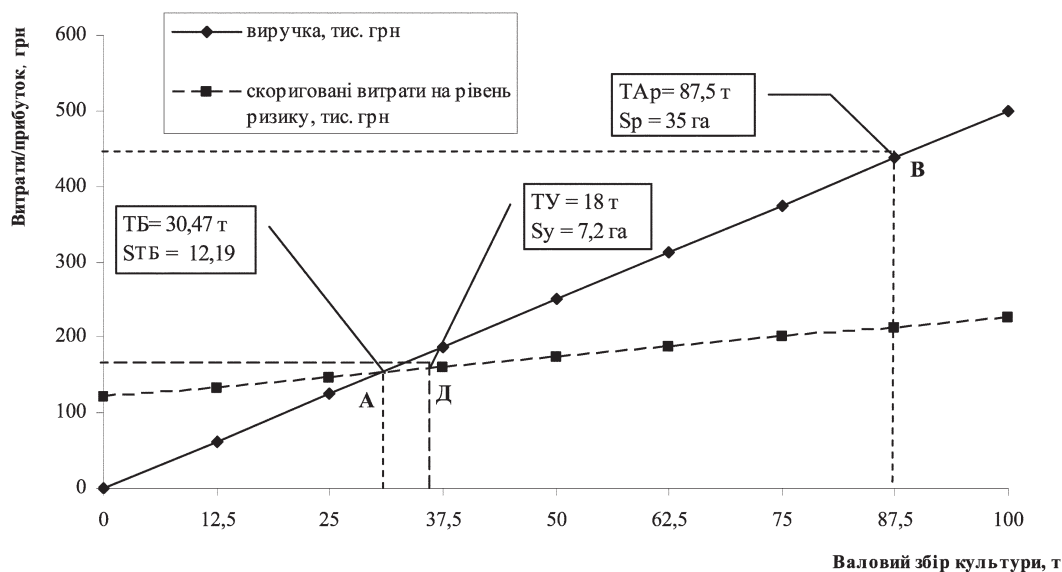

Рис. Визначення обсягів прибуткового виробництва, точки беззбитковості (ТБ), точки актуальності (ТА) та точки угод (ТУ) для культури соняшник кондитерський (умовного фермерського господарства)

Таблиця 3

Оцінка ефективності розподілу посівних площ із використанням маржинального аналізу (умовного фермерського господарства)

Показник	Планова площа розрахована за допомогою маржинального аналізу, га	Площа, необхідна для досягнення точки беззбитковості, га	Ступінь ризику, закладений в розрахунку точки беззбитковості, %	Коригування структури посівних площ (±), га	Маржинальний дохід з усієї площі, тис.грн		
					до коригування структури	після коригування структури	Зміни (+/-)
Площа сільгоспугідь	863						
Рілля	863						
Пар (10%)	86			—			
Соняшник кондитерський	35	8,93	25	—	395,38	395,38	0
Мак кондитерський	80	71,64	30	+10	586,21	659,49	+73,28
Соняшник на зерно	51	32,73	10	—	104,35	104,35	0
Пшениця озима	316	115,86	10	—	495,69	495,69	0
Ячмінь	175	72,27	10	—	232,69	232,69	0
Соя	120	55,23	25	-10	106,98	98,07	-8,9
Всього					1921,31	1985,67	+64,36

кондитерський (збільшення) та сою (зменшення) забезпечує приріст маржинильного доходу.

Висновки. За допомогою маржинального аналізу фермер має можливість аналізувати взаємозв'язок наявних ресурсів, обраного виробничого процесу та одержаних результатів і на цій основі здійснювати моделювання стану господарства з метою вироблення ефективних управлінських рішень.

Список літератури

1. Ковальчук Т.М. Розвиток внутрішньогосподарського оперативного аналізу // Економіка АПК. — 2007. — № 2. — С. 42—46.
2. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Пер. с франц. — М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997. — 565 с.
3. Кропивко М.Ф., Немчук В.П., Козак М.І., Немчук П.В. Визначення обсягів виробничої програми сільськогосподарського підприємства (фермерського господарства): маркетинговий підхід. — К.: ННЦ ІАЕ, 2005. — 14 с.